

MAANÕUKOGU

Protokoll nr. 69-a.

Koosolek (kinnine) 27. detsembril 1918 Toompea lossi Valges saalis, Tallinnas.

Maapäeva ja Ajutise Valitsuse ühine kinnine koosolek 27. detsembril 1918 a. kell 11 e. l.

Koos olid 37 maanõunikku: J. Leemann, K. Virma, J. Reintam, T. Laur, Hans Roos, J. Koort, T. Kuusik, Victor Neggo, J. Parik, A. Birk, K. Päts, P. Põld, Jul. Seljamaa, A. Veiler, K. Baars, K. Parts, K. Ast, F. V. Mikkelsaar, K. Grau, Chr. Arro, K. Saral, Max Bock, J. Jaakson, Joh. Kukk, Ed. Kansmann, J. Kurvits, M. Meos, J. Kalm, J. Lasn, H. Raudsepp, A. Podrätshik, J. Temant, J. Kärner, J. Raamot, A. Oinas, H. Riiberg, A. Ostra. Peale selle: Siseminister A. Peet, Teedeminister E. Säkk, Sõjaväe ülemjuhataja J. Laidoner, Sõja varustuse valitsuse ülem R. Reiman, Eesti Kaitse Liidu ülem ja sõjaväe seljataga ülem E. Põdder, Mobilisatsioonijaoskonna ülem Karl Koppel, Sõjaministeeriumi sekretär A. Schipal, Sõjaminister K. Päts, Põhja-Liivimaa peavalinik H. Luht, Tartu maakonna valitsuse esimees J. Jans, Saksa rahvusminister Koch, Viru maakonna nõukogu esimees K. Väli, Sõjaväe Staabi ülem K. Larka, Viljandi maakonna nõukogu esimees J. Peterson.

Koosolekut juhatab esimees A. Birk.

Protokolli kirjutavad Maapäeva sekretäri esimene abi V. Neggo ja sekretäri teine abi H. Raudsepp.

Päevakord:

1. Ajutise valitsuse aruanne.
2. Asutava Kogu valimiste edasilükkamise küsimus.
3. Riigi kontrolli sisseseadmine.
4. Läbirääkimised.

1. Ajutise Valitsuse aruanne.

Peaminister K. Päts: „Kui enamlased peale tungima hakkasid, ei olnud meil sõjaväge olemas. Sellepärast tuli väljasaata frondile koolipoisid, kes tõesti vahvalt meie piiri kaitseks. Et sellest ei jätkunud, tuli mobilisatsioon välja kuulutada. Mõni päev harjutati mobiliseerituid ja saadeti frondile. Üleüldse on mobiliseerituid umbes 10.000 meest. Oleks kõik neist oma kohust täitnud, ei oleks meil asjaolud nii halvad, kui praegu. Suureks veaks oli, et kindral Tõnisson kõik välised märgid ära kaotas. Selle läbi ei teadnud keegi enam, kelle käskusi kuulata ja kelle mitte. Mobilisatsioonist on ennast paljud tagasi

hoidnud, osa neist, kes mobilisatsioonist tagasi hoidsid, langesid karistuse alla. Kuid kaugelt suurem osa on karistamata. Pean etteheitma seltskonnale, et seltskondlised asutused Ajutise Valitsuse korraldusi täitmata on jätnud. Sõjaministerium pidi esialgu igasuguseid funktsionisi täitma. Tema käes oli sõjaväe ülemjuhatus, mobiliseerimine jne. Nüüd on sõjaväe ülemjuhatajaks kindral Laidoner nimetatud. Peale seda seati sisse varustuse jaoskond. Kaitse Liit käib nüüd ka ülemjuhataja alla; tema juhatajaks on kindral-major Põdder. Ka raudtee, telefon ja telegraf käib nüüd ülemjuhataja alla. Välise kaitse nõutamises oleme järgmisi samme astunud. Katsüsime kõige pealt abi nõutada Saksa sõjavägede poolt. Saksa vägede ohvitserid toetasid küll seda, aga soldatite nõukogud ei olnud selle poolt. Saksa vägi oli lagunemas ja abi sealt ei tulnud. Ka sõjariistade saamine Saksa vägede käest oli võimata. Mitmel korral võeti koguniste sõjariistad, mis meie omad olid, Saksa sõjavägede poolt ära. Olid isegi verised kokkupõrked sakslaste ja meie vahel. Peab otsusele tulema, et meie kaitse sellepärast just nii nõrkadel jalgadel on, et sakslased igatepidi meie korraldustele vastu töötasid. Muu välise abi asjus oleme niisama kõik teinud, mis võimalik. Igapäev saadetakse telegrammid liitriikidele, kuid suurt abi meie sealt ei saanud. Liitriigid tegid korra Rootsimaale ettepaneku, okkupeerigu nemad meie maa. Rootsimaa aga vastas selle ettepaneku peale eitavalt. Inglismaa on meile mereväelist abi andnud. Maaväge ta meile aga ei anna. Prantsusmaa on põhimõttelikult nõus meile maaväge saatma, ei ole aga mitte nii kaugele jõudnud. J. Poska, kes Kopenhageni jõudnud on, telegrafeeris, et ta esimene samm Inglis- ja Prantsusmaa informeerimine oli. Vastust veel saadud ei ole. Peale selle tuleb arvele Soome abi. Soomest oleme juba saanud sõjariistu, iseäranis suurtükka. Soome seltskonna pealekäimisel oleme Soome valitsuselt laenu saanud, niisama läheb seal vabatahtliste organiseerimine jõudsasti, nii et abi pea tulemas on. Rootsist on ettepanek tulnud, et seal võiks umbes tuhande vabatahtliku ümber kokku saada, kes meile abi pakuvad. Ajutine Valitsus võtab selle abi vastu.

2. Järgmise koosoleku määramine.

Juhataja A. Birk palub koosolekut otustada, mis kella ajal võiks avalikku

koosolekut algada. Otsustatakse koosoleku ajaks määrata kell 4 p. l.

3. Ajutise Valitsuse aruanne (järg).

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner annab aru sõja seisukorra üle: Võtsin kahe päeva eest ülemjuhataja kohused oma peale. Seisukord on väga raske. Meie algasime sõda pea paljaste kätega. Teeb ülevaate sõja käigust ja mobilisatsioonist. Vabatahtlik mobilisatsioon ei läinud korra. Sunduslik mobilisatsioon annab väeosad, mis kohe sõdida ei saa, neid tarvis mõni aeg õpetada. Narva frondile on saadetud 2500 meest, ära jooksnud on poolteist tuhat. Tapa on vaenlase käes, väerind on Lehtse juures. Vaenlase jõud on kasvanud. Meie vastupaneku jõud on väike. Lõuna frondil olid kauem Saksa soldatid sees, seal ei saanud meie midagi teha. Mis võime nüüd teha, et oma vastupanekut kõvendada? Kui kodanlised huvid on hädaohus, siis peaksid kodanlised ollused vabatahtlikult väerinda astuma, neist võiks meelegindlaid vägesid formeerida. Koha peal peab olema loodud kindel võim, kes käsku täidab, kelle peale võib igal ajal toetada. Viljandis oli kord kriisis, nüüd on see juba mööda, selle asemel tuleb Pärnust teateid, et seal seisukord sisemiselt kõikuv on. Kas meie jõuame oma vastuse sõda ilma välise jõu abita läbi viia? Mina ütlen, et ei jõua. Meie vastu on suur ja tugev riikline aparaat. Mere poolt on meil Inglise abi. Maa poolt ootame abi Soomest. Meie peame aga varustust andma, mida meil vähe on. See abi aga esialgu veel ei mõjuks, peame ise kõik enese kaitseks tegema; kui seda teeme, siis ei ole asi lootusetu.

Mn. A. Veiler teatab, et sega-mobilisatsioon on nüüd Järvamaal alanud. Annab selle vabatahtlik-sundusliku mobilisatsiooni käigust ja tagajärgedest ülevaate. Keskkvalitus andis evakueerimise käsu Paide liig vara, selle tõttu oli mobilisatsioon takistatud.

Tartu maakonnavalitsuse esimees J. Jans: Valitus arvas, et ilma välise abita meie ei püsi. Teisest küljest on mobiliseeritud õppiv noorsugu jne. Kui nüüd kriitiline silmapilk tuleb, mis on nende inimeste päästmiseks ette nähtud. Põhja vägi, kellega meie lepingus, on rüüstamisi toime pannud. See vägi ei ole kindel, võib enamlaste poole üle minna ehk toimetab mustalt. Meie sõdime õige mustade jõududega koos, kes pealegi meile on kardetavad.

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner seletab: Kooliõpilaste saatmine väerinnale on meie seltskonna häbi. Aga keda meie saadame? Taganemise kindlustus on siis olemas, kui meil koha peal kindlad jõud on, kelle peale alati võib toetada. Põhja armee on praegu lahinguvõimetu. Praegu

on nad kasuta. Kuid pruukida neid võiks. Sakslaste salkasid ei ole meil kuigi palju. Nende kohta ei ole halba rääkida. Distsipliin on neil parem kui meil.

Mn. K. Parts küsib, mis on valitsus väeosade filtreerimiseks teinud, et sinna kasuta olluseid sisse ei pääseks? Mis on kooliõpilaste salkade varustamiseks tehtud?

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner: Varustuse asi oligi, mis sundis väe ülemjuhatus ümber muutma. Paremad väeosad on ka paremini varustatud niipalju, kui võimalik.

Mn. K. Ast: Väejuhatus paneb välja valitud intelligentliste salkade peale suuri lootusi. Siiski tähendab, ilma välise abita meie läbi ei saa. Mis mõeldakse välise abi all? Kas on võimalik vabatahtlikku abiga sõda võidukalt lõpetada, või peab see abi olema riikline abi.

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner: Meie peame taganemisele otsa peale tegema, selleks on Soome abi jätkuv. Vaenlast välja ajada ei saa ilma riiklise abita, ilma moodsa sõjaväe osata ei ole see läbi viidav.

Peaminister K. Päts jutustab läbirääkimistest inglasega. Inglise huvitab, kas meie oleme enamlaste kihvtist läbi imbunud? Nüüd peame eksami tegema.

Põhja-Liivi peavolinik H. Luht paneb rea küsimusi valitsusele ette ja pahandab mõnede valitsuse korralduste üle.

Mn. A. Veiler küsib, kas Saksa oma-kaitse väed on isejuhataja all? Kui see nii on, siis on see täiesti lubamata.

Peaminister K. Päts seletab, et ühine juhatus on olemas.

J. Jans arutab veel intelligentsi evakueerimise võimalusi ja leiab, et selles asjas valitsusel ette nähtud kava ei ole. Ta süüdistab valitsust Tartu sündmustes, kus palju hobuseid vaenlase kätte langes.

Mn. K. Grau küsib, kas on tarvis väe seljataha sandarmide salku asutada.

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner seletab, et see tarvilik ei ole.

Mn. A. Podrätshik nõuab mõnede küsimuste kohta seletust, kas sõdib meie vastu Vene nõukogude valitsus või oma käe peal olevad salgad? Kas on Vene nõukogude ja meie valitsuse vahel kirjavahetust olnud? Kas on meile sõjakuulutust olnud?

Vägede ülemjuhataja J. Laidoner ütleb, et ei ole mingisuguseid teateid. Anveltile anti 10 miljonit, saadeti Vene väed Eesti polkudele abiks, kui need ise hakkama ei saanud.

Peaminister K. Päts ütleb, et sõjakuulutust meile ei ole, kirjavahetust Eesti ja Vene valitsuse vahel ei ole. Meie sõdime Venemaaga. Vene tsentralistline vaim tuleb nüüd teisel kujul ilmsiks — enamlaste pealetungimiste näol.

Mn. Chr. Arro küsib, kas on Põhja sõjaväel õigus vilja rekvireerida, nagu see Halliste ja Karksi kihelkondades on välja kuulutatud?

Varustuse ülem R. Reiman teatab, et Põhja väeosa ei tohi ise midagi rekvireerida, oma tarvitused saab ta meilt.

Peaminister K. Päts loeb valitsuse poolt kokku seatud ja soovitatud üleskutse Eesti rahvale ette, mis Maapäeva poolt tuleks avaldada.

Rahaminister J. Kukk annab ülevaate meie rahalisest seisukorrast ja sisemise laenu realiseerimisest, 3—4 miljonit on sisse tulnud. Suurem laen väljaspoolt on 10 miljonit Soomest, teise 10 miljoni laenu läbirääkimised on Soomes juba käimas. Sõda nõuab suuremad summad, $\frac{2}{3}$ kõigist väljaminekutest. Vabrikute finanseerimine on tõusnud üle 1 miljoni marga, mis edaspidi paratamata ära peab jääma. Maksud tulevad aeglaselt sisse, sissenõudmise aparat ei ole veel korras. On asutud oma riigipanga loomisele ja oma raha väljaandmisele. Rahaasjanduses on elatud peost suhu, ei ole suudetud veel kindlat kava luua. Omal jõul meie ise läbi ei saa, ilma väliste laenudeta. Inglismaa nõuab laenu puhul kontsessioonid raudteede ehitamisel ja põleva kivi tööstuses...

Soome vabatahtlikkude komitee tervitust otsustatakse Maapäeval sekretäri poolt ette lugeda.

Vastutervitused seavad kokku K. Päts ja J. Kukk.

Ülejäänud aruanded otsustatakse avalik koosolekul ettekanda, muu seas mn. J. Seljamaa aruanne vahekordadest Venemaaga Saksa okkupatsiooni päevil.

4. Koosolekule vaheaja määramine.

Et kell juba pool neli on ja kell neljaks avalik koosolek on määratud, otsustatakse kinnine koosolek esialgu ära lõpetada ja teda peale avalikku koosolekut uuesti jätkata.

Koosolekut jätkatakse kell 9 õhtu.

Kokku olid tulnud 33 maanõunikku: Victor Negro, K. Ast, A. Birk, T. Laur, A. Veiler, J. Lehmann, K. Saral, J. Käerner, Chr. Arro, Al. Podrätshik, Ed. Kansmann, Max Bock, T. Kuusik, P. Pöld, J. Reintam, K. Baars, J. Koort, J. Parik, K. Parts, K. Grau, J. Kurvits, M. Meos, Joh. Kukk, J. Kalm, J. Lasn, Hans Roos, J. Raamot, J. Jaakson, K. Päts, J. Temant, A. Oinas, K. Virma.

Peale selle: Siseminister A. Peet, Teedeminister E. Sakk, Saksa rahvusminister H. Koch, Põhja-Liivimaa peavolinik H. Luht.

Koosolekut juhatab esimees A. Birk.

Protokoll kirjutab abisekretär V. Negro.

Päevakorda võetakse järgmised küsimused:

1. Direktiivide andmine valitsuse esitusele.

Saatkonna läkitamine Inglise laevastiku juhataja juurde.

5. Direktiivid välisesitusele.

Peaminister K. Päts teatab, et välisesitusele laialised volitused kaasa on antud:

Direktiivid olid:

- 1) Täieline iseseisvus;
- 2) Soomega föderatsioon;
- 3) Läänemere riikide liit;
- 4) Venemaa föderatsiooni osa rahvusvahelise garantiiga;

Väline esitus oli aga volitatud isegi protektoraadi kujul abi paluma.

Rahaminister J. Kukk: Viimased teated tulid M. Martna kaudu. Liitlastel on üks kavadeist luua Leedu-Läti ja Eesti-Soome konföderatsioonisi, kuid kindlat kava veel liitlastel ei ole. Inglise saadiku läbi Stockholmi tulnud teadete põhjal olla meie saatuse harutamine 10. jaan. 1919 a. Praegu igatahes veel kindlat otsust tehtud ei ole. Lätiga ühendust luua ei peetud mitte soovitavaks.

6. Saatkonna läkitamine Inglise laevastiku juhataja juure.

J. Temant: Selge on, et enamased 50 versta kaugusel Tallinnast on. Kas meie jõuame ennast see kaitsta. Võib olla on valitsus sunnitud sammusi astuma, et meie okkupeeritud saame. Kas meie ei peaks valitsust paluma selleks sammusi astuda, et meid inglaste poolt okkupeeritaks.

Peaminister K. Päts: See on niisugune soov, mida meil Ajutises Valitsuses vähemalt 20 korda avaldatud on. Võin ainult ütelda, et meie selles samas mõttes kõik oleme teinud, mis võimalik. Suur edusamm on siiski see, et inglased 2 Vene laeva kinni on võtnud. Kuulda on juba, et inglise admiral oma laevastikuga tagasi tuleb. Minu ettepanek oleks: Maa esitus saadab delegatsiooni admiralile juure, kes seda paluks, et Inglismaa meid okkupeeriks.

Mn. K. Grau kujutab seisukorda frontidel, — polgus on 150 meest jne. Toetab peaministri K. Pätsi ettepanekut, valida esitajaid, kes admiralile jutule läheks.

Ajutise Valitsuse peavolinik Tartus H. Luht: Tartus oli arvamine, et inglased sakslaste aset täitma saavad. Kui teade tuli, et Inglise laevastik on Tallinna jõudnud, siis valitses Tartus arvamine, nagu tuleks inglased ka Tartut kaitsma. Seda aga ei olnud ja Tartu anti ära. Peame tungivalt inglasi paluma meid okkupeerida.

Peaminister K. Päts: Inglaste ees tu-
leks palvet järgmiselt motiveerida: Meil
ei olnud võimalust ennast organiseerida ja
kui meil ka kõik jõud koos oleks olnud,
meie siiski Suur-Venemaaga sõdida ei saa
ilma teise suurriigi abita.

Otsustatakse peaminister K. Pätsi et-
tepanek vastu võtta ja iga erakonna poolt
üks isik saatkonda valida.

Saatkonnale antakse täielised volitu-
sed, temale ülesandeks tehes inglise admiralile
märgukirja (*vaata lisa nr. 1*) ära
anda.

Saatkonda nimetatakse fraktsioonide
poolt:

S-rid ei võta osa.

S-d. poolt mn. A. Oinas,

Tööerak. poolt mn. J. Seljamaa,

Rahvuserak. poolt mn. A. Birk,

Maaliidu poolt mn. J. Temant.

Koosolek lõpeb kell 10 õhtul.

Victor Negro (*allkiri*).

H. Raudsepp (*allkiri*).

A. Birk (*allkiri*).

K. Baars (*allkiri*).

A. Veiler (*allkiri*).

H. Pöhl (*allkiri*).

LISAD.

LISA nr. 1.

TO HIS BRITANNIC MAJESTY'S GOVERNMENT.

The Estonian National Council at its
meeting on the 27 December, having dis-

cussed the military and international si-
tuation of the country resolved:

As the Estonian Republic is forced to
fight at present against the bolshevism of
Russia, which has at its disposal enor-
mous resources of materials and men,
whereas the young Estonian Republic,
after the withdrawal of the German occu-
pation troops, has been left in a desola-
ted state without trained troops, without
military supplies and sufficient money to
effectively oppose the advancing crowds
of bolshevists.

To entreat His Majesty's Government
to occupy and to take under their military
protection the territory of the Estonian
Republic, placing under their higher com-
mand, all different military forces already
gathered, as well as to be gathered by
means of the Estonian Republic making
the best use of them, to the end of suc-
cessfully fighting oppressing bolshevism.

„28“ December 1918.

The President of the National
Council: A. Birk (*allkiri*).

The Secretary K. Ast (*allkiri*).

The Representatives of the factions
of the Council:

of the Socialdemocrats K. Grau
(*allkiri*).

of the Labour Party Jul. Seljamaa
(*allkiri*).

of the National Party A. Birk
(*allkiri*).

of the Peasant's Party J. Temant
(*allkiri*).